

Спеціалізованій раді ДФ 11.051.035
Донецький національний університет
імені Василя Стуса
м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21, 0432 50 89 37

ВІДГУК

офіційного опонента

**Купріянова Євгена Валерійовича, кандидата філологічних наук,
доцента, доцента кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
на дисертаційну працю *Лотоцької Наталії Ярославівни*
«Ідіолект Романа Іваничука: корпуснобазований та лінгвокогнітивний
підходи», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія»**

Вивчення тексту поданої на захист дисертації та наукових праць авторки – Н. Я. Лотоцької, опублікованих за темою дисертації, дає підстави зробити такі висновки.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Характерною рисою сучасної лінгвістики є застосування комп'ютерних технологій у розв'язанні завдань, спрямованих на вивчення морфологічних, лексичних, семантичних, синтаксичних та інших властивостей певної мови. Такі дослідження передбачають опрацювання доволі великого обсягу текстової інформації, і їх виконання без відповідного комп'ютерного інструментарію, об'єктивна оцінка та точна інтерпретація отриманих результатів практично неможливе. Це призвело до появи корпусів, тобто сукупності текстів у електронній формі. Першим таким корпусом став Браунівський корпус (повна назва The Brown Standard Corpus of American English). Ця подія стала поштовхом до створення в інших країнах власних національних корпусів, зокрема у Великобританії, Іспанії, Польщі, Словенії, Туреччині, Хорватії, Чехії, Україні та інших. На сьогодні для української мови розроблено Корпус українських текстів, Український національний лінгвістичний корпус (УНЛК) та Генеральний регіональний анотований корпус (ГРАК), що містять

тексти різних жанрів та надають багатий мовний матеріал для дослідників. Проблемам комп'ютерної лінгвістики присвячено численні праці українських (Т. Бобкова, О. Ванівська, І. Данилюк, Н. Дарчук, О. Демська-Кульчицька, І. Кульчицький, О. Левченко, Г. Ситар, Н. Хайрова, М. Шведова, В. Широков та ін.) та зарубіжних дослідників (Дж. Аартс, Д. Байбер, М. Бейкер, В. Бенко, В. Захаров, Ч. Мейєр, В. Плунгян, Т. Лагер, Л. Ричкова, Дж. Сінклер, О. Сосніна, М. Хохлова, Д. Шонефельд та ін.). Однією з галузей використання корпусних технологій є дослідження ідіолектів та ідеостилів. Як зазначає авторка, поряд із національним корпусом все частіше з'являються корпуси окремих письменників, оскільки його програмне забезпечення уможливорює одержання точних даних про частотність вживання певних лексичних одиниць, підвищують достовірність отриманих результатів. Крім цього, корпуси текстів дають змогу досліджувати стійкі синтаксичні конструкції – колокації – та отримувати різні статистичні дані про функціонування слів та словосполучень. Не зважаючи на велику кількість праць із досліджуваної проблематики, окремі питання досі залишаються мало вивченими, зокрема ті, що стосуються вироблення методики корпусних досліджень авторських текстів. Це, передусім, стосується застосування лінгвостатистики у виявленні характерних фонетичних, морфологічних, лексичних та синтаксичних рис. У зв'язку з вищесказаним, дисертаційне дослідження Н. Лотоцької є актуальним та своєчасним.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується достатнім обсягом проаналізованого матеріалу й доцільним використанням найсучасніших методів. Н. Лотоцька досить переконливо обґрунтувала вибір і актуальність теми, визначила мету і завдання дисертаційної праці, показала її наукову новизну, схарактеризувала її теоретичне і практичне значення та інші необхідні складники. Авторка старанно дібрала і скрупульозно опрацювала наукову літературу (472 позиції, серед яких 124 роботи іноземними мовами).

Методика роботи, її концептуальні положення не викликають заперечень. Системний аналіз досліджуваного матеріалу вдало здійснено на основі кількох методів, зокрема корпуснобазованого, корпуснокерованого, статистичного, описового методів, а також методу дистрибутивного аналізу, прийому зіставлення, концептуального моделювання та концептуального аналізу.

Рецензована робота має належну структуру, яка визначена завданнями й методикою дослідження. Дисертація складається із вступної частини, трьох розділів, висновків до них, запальних висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел та шістнадцяти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 263 сторінки, з яких 224 основного тексту, додатки становлять 62 сторінки (загальний обсяг 325 сторінок).

Перший розділ роботи **«Теоретичні засади дослідження ідіолекту в сучасній лінгвістиці»** присвячено детальному аналізу мовознавчих праць, у яких застосовуються різні підходи до вивчення ідіолектів письменників, зокрема стилістичний, соціолінгвістичний, лінгвокультурологічний, лінгвокогнітивний та лінгвостатистичний. Також визначено термінологічний апарат, яким авторка послуговується у своєму дослідженні. Так, Н. Лотоцька розглянула поняття *мовної особистості*, розмежувала поняття *ідіолект* й *ідіостиль* (що, на нашу думку, є цілком коректним), а також подала розуміння понять *концепт* і *метафора*. Метафоризацію емоцій авторка розглядає «як один із маркерів ідіолекту. Емоційне оцінювання дійсності відображається в образності мовних засобів, що використовуються для вербалізації» (с. 62). Проаналізовано останні напрацювання сучасної лінгвістики стосовно виокремлення маркерів ідіолекту – статистичних та когнітивних. Зроблено висновок про те, що ще одними значущими маркерами ідіолекту є репертуар одиниць, яким мовець вербалізує той чи інший концепт.

У другому розділі дисертації **«Методика корпуснобазованого та лінгвокогнітивного аналізу ідіолекту»** висвітлено комплексну методику

дослідження, подано аналіз корпусних методів у сучасній лінгвістиці, обґрунтовано ефективність застосування статистичних методів для отримання достовірних результатів та нівелювання суб'єктивізму дослідника.

Для створення статистичного профілю ідіолекту письменника сформовано комплекс основних параметрів: обсяг тексту, обсяг словника словоформ, обсяг словника лексем, індекс різноманітності, індекс винятковості для словника і тексту, індекс концентрації словника і тексту, середня частота (повторюваність) слова в тексті, частота символів та біграм символів у слові, довжина слова, розподіл та частота слів та словосполук у тексті, показники асоціації колокації.

Показовим для опонованої роботи є введення лінгвокогнітивного складника у методику дослідження ідіолекту поряд із статистичним, що дало змогу Н. Лотоцькій виявити механізми вибору мовних одиниць в авторському тексті, побудови словосполучень у художніх текстах, а також уточнити семантику окремих лексем.

У третьому розділі **«Статистичний і концептуальний профілі ідіолекту Романа Іваничука»** змодельовано статистичний профіль ідіолекту, а також концептуальний профіль емоційних станів і кольорів в ідіолекті Р. Іваничука. Змодельовані профілі дали змогу системно репрезентувати особливості ідіолекту досліджуваного письменника. Під час моделювання Н. Лотоцька виявила статистичні маркери, отримала дані про частоту символів, визначила довжину слова, а також врахувала морфолого-статистичні показники лексики (індекс епітетизації, індекс дієслівних означень, ступінь номінальності), статистичні характеристики лексики та тексту та різні індекси (зокрема, індекс різноманітності, індекс винятковості для словника і тексту тощо). Особливу увагу приділено опису колокацій із компонентами *радість* та *гнів* і назвами кольорів, виявлено високочастотні та низькочастотні колосфрази. Концептуальний профіль емоційних станів *радість* і *гнів* та кольороназв укладено для дослідження специфіки вербалізації та метафоризації зазначених концептосфер. Виявлено моделі метафоризації

концептів *радість* та *гнів* і визначено прототипні референти досліджуваних кольорів.

Наукове й практичне значення одержаних результатів. Положення наукової новизни відповідають визначеним завданням опонованої дисертації та корелюють з її загальними висновками. Для теоретичної лінгвістики отримані результати сприяють виробленню ефективних методик вивчення ідіолекту письменника з використанням корпусних технологій. Одержані результати сприяють розширенню знань у сфері аналізу художнього тексту та також можуть бути корисними для корпусної, когнітивної та статистичної лінгвістики. Зібраний і систематизований фактичний матеріал можна використовувати в укладанні частотних словників, словників індивідуально-авторських колокацій.

Апробація результатів дослідження. Сформульовані в дисертації теоретичні висновки доповідалися та обговорювалися на восьми Міжнародних наукових конференціях та на одному Міжнародному науково-теоретичному семінарі.

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 11 наукових публікаціях, з них 1 стаття у наукометричній базі даних, що індексована Scopus, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 1 стаття у нефарховому виданні України, 2 статті у фарховому виданні України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, 1 тези доповідей.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження Н. Я. Лотоцької вказує на дотримання авторкою вимог академічної доброчесності.

Оцінка мови та стилю дисертації. Текст опонованої дисертації написаний із дотриманням наукового стилю літературної української мови.

Окремі побажання та зауваження до змісту дисертації. Варто відзначити, що рецензована робота підготована за чітким планом, характеризується логічним викладом досліджуваного матеріалу, власною

концепцією, вдало використаним термінологічним і науковим апаратом, переконливим аналізом, доречними ілюстраціями й посиланнями. Особливо імпонує те, що дисертантка висловлює ґрунтовні ідеї, думки, зауваження, послідовно подає власні вдалі та науково виважені спостереження, пояснення та міркування. Праця істотно вирає завдяки чисельним таблицям та діаграмам, які покращують візуальне сприйняття матеріалу дисертації (стор. 98-164). Позитивно оцінюючи науковий доробок дисертантки, вважаємо за потрібне виокремити деякі моменти дискусійного характеру:

1. У підрозділі 2.1 наголошено, що «створений дослідницький корпус Р. Іваничука дав змогу: отримати частотний словник лексику писемника, розподіл та частоту частин мови, конкорданс; статистичні характеристики лексики та тексту, вилучити колокації з номінаціями емоційних станів *гнів* і *радість* та кольорів; виявити спільнокореневі вербалізатори та вербалізатори-синоніми досліджуваних концептів» (с. 75). У цьому контексті бажано було б навести такі деталі: який тип розмічення та які метадані було застосовано у створеному корпусі для того, щоб отримати зазначені номінації емоційних станів та кольорів, спільнокореневі вербалізатори та вербалізатори-синоніми.

2. У підрозділі 2.2 авторка наводить показники асоціації, зокрема *MI-score*, *t-score* (*t-test*, *t-критерій*, *t-value*), *log-likelihood*, коефіцієнт *Dice*, *z-score* та *gmean*. (с. 88). У цьому плані у роботі ми б рекомендували авторці обґрунтувати власну позицію з приводу того, який із наведених показників найбільш підходить для дослідження сполучуваності слів у художніх текстах, що характеризують індивідуально авторський стиль. Бажано було б провести оцінку ефективності застосування методів ідентифікації колокацій у прозі Р. Іваничука.

3. Практичним доробком до дисертації є дослідницький корпус художньої прози Р. Іваничука обсягом понад 1 235 млн слововживань, до якого увійшли 16 історичних романів і одна історична трилогія (с. 2). На його основі авторка дослідила статистичний профіль та концептуальні профілі

профілі емоцій та кольороназв. З огляду на це доцільним було б навести опис процедури роботи з корпусом, за якою було отримано статистичні дані. Це допоможе іншим користувачам отримувати лінгвістичні дані для інших концептуальних профілів, що можуть у перспективі стати предметом наукових розвідок ідіолекту письменника.

Утім, висловлені зауваження не впливають на загальний позитивний висновок стосовно дисертаційної праці Н. Я. Лотоцької та носять здебільшого рекомендаційний і дискусійний характер.

Висновок. Дисертація Лотоцької Наталії Ярославівни на тему «Ідіолект Романа Іваничука: корпуснобазований та лінгвокогнітивний підходи» відповідає спеціальності 035 «Філологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167 (зі змінами і доповненнями від 21 жовтня 2020 року №979 та 09 червня 2021 року № 608), а її авторка Лотоцька Наталія Ярославівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія».

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальних
комп'ютерних систем
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Євген КУПРІЯНОВ

Підпис доцента Купріянова Є.В.

Завіряю:

Учений секретар НТУ «ХПІ» д.т.н., проф.

Олександр ЗАКОВОРOTНИЙ